

چالش‌های یک صنعت اشتغال‌زا

اشاره:

صنعت نساجی ایران با پیشینه‌ای چند صد ساله، از هنر بافت فرش و پارچه‌های سنتی تا تولید مدرن منسوجات، همواره نقش کلیدی در اقتصاد و اشتغال داشته است.

این صنعت که روزگاری با واحدهای بزرگ و برندهای معتبر شناخته می‌شد، پس از مصادره‌ها و تحولات اقتصادی با افت مواجه شد. اما این صنعت امروز با سرمایه‌گذاری ۹۸ درصدی بخش خصوصی، به یکی از نمونه‌های موفق اقتصاد ایران تبدیل شده است. زنجیره تولید نساجی از پنبه و پشم تا محصولات نهایی مانند پوشاک و کالای خواب، ارزش افزوده چشمگیری ایجاد می‌کند.

با این حال، چالش‌هایی مانند قاچاق ۳ تا ۴ میلیارد دلاری پوشاک خارجی، واردات بی‌ضابطه پارچه و مشکلات انرژی (قطعی برق و هزینه‌های بالای حامل‌های انرژی) تولید داخلی این صنعت را تهدید می‌کنند. از سوی دیگر، صادرات فرش و منسوجات این صنعت با ۳/۴۵ میلیارد دلار، نشان‌دهنده ظرفیت بالای این صنعت در بازارهای جهانی است. در این راستا دبیر انجمن صنایع نساجی ایران معتقد است که کنترل قاچاق، حمایت از تولید داخلی و اصلاح سیاست‌های انرژی می‌تواند صنعت نساجی را به موتور محرک اقتصاد ایران تبدیل کند؛ صنعتی که امروز به‌صورت مستقیم برای یک میلیون نفر اشتغال ایجاد کرده و در صورت رفع موانع می‌تواند سهم بیشتری در صادرات غیرنفتی را بر عهده داشته باشد. درباره قدمت صنعت نساجی در کشور و در ادامه چالش‌های مختلف این صنعت با سیدشجاع‌الدین امامی‌رئوف، دبیر انجمن صنایع نساجی ایران به گفت‌وگو نشستیم که در ادامه مشروح این گفت‌وگو می‌آید.

کرده‌اند و این صنعت نقش کلیدی در گذار از دوران صنعتی داشته است.

قدمت صنعت نساجی در ایران به هنر بافت و تولید فرش‌های قدیمی برمی‌گردد اما ورود ماشین‌آلات و کارخانه‌ها در قرن ۱۳ هجری شمسی آغاز شد.

این صنعت در دوران قبل از انقلاب، واحدهای بزرگی داشت و برندهای معروفی در حوزه نساجی فعال بودند اما پس از انقلاب و مصادره این واحدها، صنعت نساجی کشور دچار آسیب‌هایی شد و بسیاری از کارخانه‌ها تعطیل یا تعیین تکلیف شدند.

در سال‌های اخیر، مسیر توسعه این صنعت مجدداً با تمرکز بر سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی شکل گرفت، به طوری که بیش از ۹۸ درصد واحدهای تولیدی نساجی و پوشاک کشور توسط بخش خصوصی سرمایه‌گذاری و اداره می‌شوند و این صنعت یکی از نمونه‌های موفق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اقتصاد ایران به شمار می‌رود.

۴ زنجیره صنعت نساجی شامل چه حلقه‌هایی

از تولید می‌شود؟

در حال حاضر صنعت نساجی ایران شامل حلقه‌های مختلفی است؛ از مواد اولیه مانند پنبه، پشم، الیاف مصنوعی مانند پلی‌استر تا فرآیندهای ریسندگی، بافندگی، چاپ و تولید محصولات نهایی مانند پوشاک، کالای خواب، منسوجات خانگی، فرش، موکت، و پرده می‌شود.

۴ از قدمت و چگونگی شکل‌گیری صنعت

نساجی در ایران بگویند؟

صنعت نساجی در ایران تاریخچه‌ای طولانی و غنی دارد که به هنر بافت و تولید پارچه‌های قدیمی و فرش‌های باستانی برمی‌گردد.

در سطح جهانی، کشورهای توسعه‌یافته نیز مسیر توسعه خود را از طریق سرمایه‌گذاری در صنعت نساجی طی

ارزش افزوده این صنعت بسیار بالاست، برای نمونه یک کیلوگرم پنبه که حدود ۲ دلار ارزش دارد، می تواند به پوشاکی تبدیل شود که ممکن است ده ها یا صدها دلار ارزش داشته باشد.

◀ صنعت نساجی به چه میزان می تواند ارزش افزوده در این صنعت ایجاد کند؟

صنعت نساجی سهم قابل توجهی در ارزش افزوده صنعتی کشور دارد، هرچند این ارزش افزوده در سال های اخیر کاهش یافته است. ارزش بازار صنعت نساجی ایران حدود ۱۰ میلیارد دلار برآورد شده است، با حدود ۶ هزار واحد صنعتی و در بخش پوشاک، حدود ۲۴۰ هزار واحد صنعتی تولیدی و توزیعی مشغول فعالیت هستند. ظرفیت تولید این واحدها بسته به شرایط متفاوت است؛ برای نمونه در سال های گذشته، به دلیل قطعی برق، برخی واحدها با ظرفیت ۶۰ تا ۹۰ درصد کار می کردند اما در یک سال اخیر، مشکلاتی مانند قطعی برق و تامین

◀ صنعت نساجی تا چه اندازه قادر به اشتغالزایی در کشور شده است؟

این صنعت نقش مهمی در اشتغالزایی دارد چراکه با سرمایه گذاری های پایین، می توان مشاغل بسیاری در این صنعت ایجاد کرد. در ایران پراکندگی جغرافیایی صنعت نساجی در استان هایی مانند یزد، سمنان، قزوین، زنجان، خراسان، اصفهان، تبریز و کاشان نشان دهنده ظرفیت توسعه این صنعت در سراسر کشور است و به صورت مستقیم برای حدود یک میلیون نفر در کشور اشتغال ایجاد کرده است.

◀ یکی از مهم ترین مشکلات حوزه پوشاک در صنعت نساجی، مربوط به قاچاق است، آیا آماری در زمینه واردات قاچاق پوشاک وجود دارد؟

بازار قاچاق پوشاک در ایران قابل توجه است و یکی از مهم ترین مشکلات این بازار به شمار می رود. برآوردهای مربوط به قاچاق کالا و ارز حدود یک و نیم میلیارد دلار بوده که مبنای محاسبات براساس کشفیات و فرمول های خاصی است، هرچند آمار دقیق و مستنداتی از این قاچاق وجود ندارد چون کالاهای

قاچاق عمدتاً غیررسمی وارد می شوند. در دهه ۹۰، قبل از ممنوعیت واردات، قاچاق همچنان وجود داشت و بخشی از واردات از طریق مبادی رسمی و بخشی دیگر از طریق قاچاق صورت می گرفت. در آن زمان، آمارهای گمرک ایران با آمارهای صادرات کشورهای دیگر مقایسه می شد و اختلاف بین این آمارها، که نشان دهنده واردات غیرقانونی یا قاچاق بود، محاسبه می شد.

پس از تحریم ها، برخی صادرات به سمت کشورهای همسایه تغییر مسیر داد و مجدداً واردات غیرقانونی و قاچاق افزایش یافت.

برآوردهای ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز نشان می دهد که بازار قاچاق پوشاک بین ۱/۵ تا ۲ میلیارد دلار است اما براساس رصد میدانی و فروشگاه های اینترنتی و بازارهای محلی، حجم پوشاک خارجی در بازار ایران قابل توجه است و برآوردهای تشکل های صنعتی نشان می دهد که این رقم ممکن است بین ۳ تا ۴ میلیارد دلار باشد که بیشتر از آمارهای ارائه شده از سوی ستاد مبارزه با قاچاق است.

این قاچاق عمدتاً شامل پوشاک دست دوم و قاچاق است که بخش قابل توجهی از بازار را تشکیل می دهد و بر تولید داخلی تاثیر منفی می گذارد و قدرت رقابت را از تولیدکننده داخلی می گیرد.

◀ وضعیت صنعت نساجی کشور نسبت به کشورهای منطقه در چه جایگاهی قرار دارد؟

در مقایسه با کشورهای منطقه، به ویژه ترکیه، وضعیت صنعت نساجی ایران در حال حاضر مسیر رشد را در

پیش گرفته اما با چالش هایی مانند قاچاق و واردات غیرقانونی روبه روست.

صنعت نساجی ایران را می توان به چند بخش اصلی تقسیم کرد: تولید الیاف، نخ، پارچه و محصولات نهایی مانند پوشاک و کالای خواب. در حوزه پوشاک، بخش قابل توجهی از نیاز کشور توسط قاچاق تامین می شود که وظیفه دولت است تا با مبارزه جدی تر، این بازار را در اختیار تولیدکنندگان داخلی قرار دهد.

سرمایه گذاری های جدید و بهره روری در این بخش می تواند زنجیره های قبل تر، مانند تولید پارچه، ریسندگی و الیاف را فعال و صنعت را تقویت کند.

◀ صادرات صنعت نساجی چه میزان است؟

در حوزه فرش و کفپوش، ایران از نظر صادرات وضعیت مطلوبی دارد، به طوری که حدود ۳/۴۵ میلیارد دلار صادرات فرش دستباف، ماشینی و موکت دارد که رقم قابل توجهی است. هرچند در سال گذشته به دلیل تحریم ها و مشکلات نقل و انتقال مالی، این صادرات کمی کاهش یافته اما ظرفیت های بالای تولید و نوآوری در طرح و نقشه های فرش، این صنعت را در بازار جهانی رقابتی نگه داشته است.

◀ برخی آمارها نشان از واردات پارچه به کشور دارد، آیا با وجود تولیدکنندگان داخلی این واردات ضرورتی دارد؟

در سال های اخیر، واردات پارچه به شدت افزایش یافته است، به طوری که در سال ۱۴۰۰، ارزش واردات پارچه حدود ۳۰۰ میلیون دلار بود، ولی این رقم در سال

تولیدی با سازمان حمایت، تعزیرات و نهادهای دولتی درگیر هستند.

تعرفه‌های برق، گاز و آب و افزایش ناگهانی و ناشفاف این هزینه‌ها نیز فشارهای بسیاری بر واحدهای صنعتی وارد می‌کند.

در سال‌های اخیر، تعرفه‌های جدید وزارت نیرو، هزینه‌های انرژی را برای واحدهای نساجی افزایش داده است، در حالی که این صنعت، به دلیل ماهیت کوچک خود، مصرف انرژی زیادی ندارد اما قطعی‌های برق خسارات بسیاری به تجهیزات و فرآیندهای تولید وارد می‌کند.

۴ برای بهبود صنعت نساجی چه اقداماتی باید پیش‌روی خود قرار بدهیم؟

در مجموع صنعت نساجی و فرش در ایران با چالش‌هایی مانند قاچاق، واردات غیرقانونی، ناترازی انرژی، هزینه‌های بالای انرژی، ضعف در کنترل واردات و قاچاق و مشکلات ساختاری در تامین مواد اولیه و انرژی مواجه است.

برای توسعه پایدار این صنعت، نیازمند اصلاح سیاست‌ها، افزایش شفافیت، کنترل قاچاق، بهبود زیرساخت‌های انرژی و همکاری بهتر بین دولت و بخش خصوصی هستیم.

در مجموع برای بهبود وضعیت صنعت نساجی باید بر ارتقای کیفیت محصولات، برندسازی و کنترل قاچاق تمرکز کرد. کیفیت و طراحی محصولات باید مطابق با سلیقه مصرف‌کننده باشد و قیمت‌ها نیز رقابتی نگه داشته شوند.

قاچاق، به‌ویژه کالای استوک (دست دوم) و قاچاق پوشاک، یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها پیش‌روی این صنعت است که نیازمند اقدامات جدی و قوانین سختگیرانه است. با توجه به ممنوعیت واردات پوشاک خارجی از سال ۱۳۹۷، بازار داخلی عمدتاً در اختیار کالای قاچاق قرار دارد اما اصلاح سیاست‌ها و اجرای قوانین جدید می‌تواند به کاهش این مشکل کمک کند.

در نهایت، دولت باید با همکاری نهادهای مربوطه، مبارزه قاطع‌تری با قاچاق انجام دهد تا صنعت نساجی داخلی بتواند رشد و توسعه یابد و جایگاه مناسبی در بازارهای منطقه و جهان پیدا کند.

که نیازمند نظارت و محدودیت‌های جدی‌تر است. ضروری است بخش تجاری و واردکنندگان تحت نظارت دقیق قرار گیرند زیرا آمارهای سامانه جامع تجارت نشان می‌دهد که بسیاری از واردکنندگان و تجار، میزان واردات و فروش خود را به‌صورت شفاف ثبت نمی‌کنند و کنترل کافی بر این بخش وجود ندارد.

۴ ناترازی انرژی طی سال‌های گذشته چه اثراتی روی عملکرد واحدهای تولیدی در صنعت نساجی به همراه داشته است؟

یکی از چالش‌های کلان صنعت نساجی، ناترازی انرژی است. البته مصرف برق و گاز در این صنعت به نسبت پایین است اما قطعی‌های مکرر برق در سال‌های اخیر خسارات زیادی به واحدهای تولیدی وارد کرده است. فرآیندهای تولید در صورت قطعی برق، دچار مشکل می‌شوند و پس از وصل مجدد، باید دستگاه‌ها مجدداً گرم و راه‌اندازی شوند که منجر به افزایش ضایعات، استهلاک ماشین‌آلات و کاهش راندمان می‌شود. هرچند در چنین شرایطی واحدهای تولیدی مجبور به سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر، ژنراتورها و... شده‌اند اما این اقدامات نیز با چالش‌هایی مانند عدم تعهد دولت در اولویت قرار دادن این واحدها در زمان پیک مصرف و تامین گازوئیل برای سوخت ژنراتورها روبه‌رو است.

۴ صنعت نساجی با قیمت‌گذاری دولتی روبه‌رو نیست، آیا در کل زنجیره تولید این صنعت، دولت دخالتی در قیمت‌گذاری ندارد؟

در حوزه قیمت‌گذاری، صنعت نساجی درگیر قیمت‌گذاری دستوری نیست اما درگیر چالش‌های مربوط به نظارت و کنترل قیمت‌هاست. واحدهای

۱۴۰۳ به بیش از ۹۷۰ میلیون دلار رسیده، بدین معنا که این میزان واردات بیش از سه برابر افزایش یافته است.

این روند در حالی است که آمار بانک مرکزی نشان می‌دهد سهم صنعت نساجی و پوشاک از سبد خانوار کاهش یافته است و با توجه به وضعیت اقتصادی کشور، این افزایش واردات منطقی نیست. در اسفند ۱۴۰۲، پس از پیگیری‌های متعدد، جلسه‌ای با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت و تشکل‌های صنعت برگزار و مقرر شد واردات بیش از نیاز و غیرکارشناسی محدود شود اما در عمل، روند واردات همچنان افزایشی است و در نیمه دوم سال ۱۴۰۳، این روند تشدید شده و واردات پارچه به رقم ۹۷۰ میلیون دلار رسیده است، در حالی که انتظار می‌رفت این روند واردات کاهش یابد. این نشان می‌دهد که سیاست‌های کنترل واردات نیازمند اصلاح و اجرای جدی‌تر است، چراکه در کنار محدودیت‌های وارداتی، واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات نیز با دشواری‌هایی مواجه است و این موضوع بر تولید داخلی تاثیر منفی می‌گذارد.

در مجموع، نیاز است برنامه‌ریزی دقیق‌تر و سرعت عمل بیشتری در کنترل واردات و حمایت از تولید داخلی صورت گیرد تا صنعت نساجی بتواند در مسیر توسعه قرار گیرد و جایگاه مناسبی در بازارهای منطقه و جهانی پیدا کند.

در حوزه واردات پارچه، به‌ویژه در بخش‌هایی که تولید داخلی پاسخگوی نیاز داخلی نیست، نیاز به واردات با ضوابط و چارچوب‌های مشخص احساس می‌شود اما وارد کردن پارچه توسط شرکت‌های مناطق آزاد با ارز دولتی، نشان‌دهنده نبود کنترل کافی بر واردات است زیرا در برخی موارد، چند شرکت با دریافت ارزهای چند صد میلیون دلاری، واردات گسترده‌ای انجام می‌دهند